

FOLKLORİK SERAMİK BİBLOLAR*

Alime BELLEYİCİ** - Seyhan YILMAZ***

ÖZ

Anadolu kültürünün en köklü unsurlarından birisi olan giyim kuşam kültürü büyük zenginliğe sahiptir. Bu zenginlik yedi coğrafi bölgenin yanı sıra illerde, bağlı bulunduğu ilçelerde ve hatta köylerde bile benzer ve farklı yönleriyle göze çarpmaktadır. Söz konusu zenginlik bağlı bulunduğu yerin yaşamı, inançları ve gelenekleriyle şekillenmektedir. Ancak içinde bulunduğumuz çağın etkileriyle geleneklerin değişmesi, buna bağlı olarak modanın da evrimleşmesiyle giyim kuşam kültürü zamanla değişmektedir. Çoğu giyim geleneği yok olmuş veya yok olmaya yüz tutmuştur. Tamamen yok olan giyim kültürüne ait bilgilere kayıtlar üzerinden ulaşılmaktadır. Bu makalede kaybolmaya yüz tutmuş olan Anadolu folklorik giyim kuşam kültürünün seramik biblolar üzerinden izi sürülmektedir.

Anadolu'da seramik sanatının tarihi incelendiğinde figürlü objeler olarak ilk örneklerin Ana Tanrıça heykelticikleri ile başladığı görülmektedir. Sonraki dönemlerde mezar hediyesi, oyuncak ve biblo gibi figürlerle devam etmiştir. Bu çalışmada tarihsel süreçte üretilen figürlü objeler ele alınarak 12. yüzyıldan itibaren üretilen seramik biblolar Anadolu folklorik giysileri açısından incelenmiştir.

* Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı "Anadolu Folklorik Bebekleri ve Seramik Biblo Olarak Uygulamaları" başlıklı tezinden üretilmiştir.

** Resim-İş Öğretmeni, MEB Kastamonu Bilim Sanat Merkezi.

*** Prof. Kastamonu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Seramik ve Cam Bölümü.
e-posta: alimebelleyici@gmail.com / syilmaz@kastamonu.edu.tr/ ORCID: 0000-0001-8470-5662 / 0000-0001-9425-173X
Makale Türü: Araştırma Makalesi / DOI: <https://doi.org/10.32704/akmbaris.2024.194>.
Makale Gönderim Tarihi: 28.01.2024/ Makale Kabul Tarihi: 22.05.2024.

Çalışma kapsamında özellikle kadın folklorik giysilerinin ele alındığı Türkiye'deki dört coğrafi bölgeden Ankara, Ardahan, Bursa, Çanakkale, Tokat ve Yozgat illerine ait folklorik giysili biblolar seçilmiştir. Çalışmanın amacı ve buna bağlı önemi, kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel kültüre dikkat çekmek, gelecek nesillere farklı sanat disiplini aracılığı ile ilgili kültürün tanıtımını sağlamak ve Türkiye'de üretilen biblo geleneğinin mevcut durumunu ortaya koymaktır.

Sonuç olarak Avrupa'da çeşitli fabrikaların üretimi olan Anadolu'ya özgü ilk bibloların, kaliteli ve ince işçilikleriyle porselenden yapıldıkları görülmüştür. Biblolarda Osmanlı Dönemi'nin giyim kuşam kültürü ile saray halkının betimlendiği anlaşılmıştır. 12. yüzyıldan başlamak üzere Anadolu'da üretilen örneklerin çoğunlukla çini ve seramik olarak düşük dereceli bünyeler olduğu, yine o dönemin geleneksel unsurlarının biblolar üzerinde sergilendiği bilgisine ulaşılmıştır. Günümüz örnekleri arasından seçilen altı farklı ilin folklorik biblo figürlerinde; her bir figürün üzerinde ayırt edici giysi özelliklerinin betimlenmiş olduğu gerek kumaşlardaki ayrıntıdan gerekse aksesuarlar açısından ince işçilik örneklerinin dikkat çektiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Seramik, Biblo, Heykelcik, Folklorik Kıyafet, Anadolu.*

FOLKLORIC CERAMIC BIBELOTS

ABSTRACT

The clothing and dressing culture, a deeply rooted element of Anatolian heritage, exhibits a remarkable richness across its seven geographical regions, provinces, districts, and even villages. This cultural wealth is shaped by local life, beliefs, and traditions, yet it is subject to change over time due to evolving traditions and fashion. Many traditional clothing customs have disappeared or are on the verge of vanishing, with knowledge of these practices often preserved only through records. This article explores the near-lost Anatolian folkloric clothing culture through ceramic bibelots.

Analyzing the history of ceramic art in Anatolia reveals that the earliest figured objects were Mother Goddess figurines, followed by grave gifts, toys, and bibelots in subsequent periods. This study examines ceramic bibelots from the 12th century onwards, focusing on those depicting Anatolian folkloric clothing. Figurines from Ankara, Ardahan, Bursa, Çanakkale, Tokat, and Yozgat, representing four geographical regions in Turkey, were selected, with a particular emphasis on women's folkloric attire. The study aims to highlight the vanishing traditional culture, promote it to future generations through various art forms, and assess the current state of figurine production in Turkey.

It was found that the first Anatolia-specific figurines, produced by European factories, were made of high-quality porcelain with fine craftsmanship, depicting Ottoman Period clothing and palace inhabitants. Anatolian examples, dating from the 12th century, were mainly earthenware ceramics showcasing the traditional elements of their time. Contemporary bibelot figures from the six selected provinces display distinctive clothing features and intricate craftsmanship, particularly in fabric details and accessories. These observations underline the importance of preserving and studying traditional Anatolian clothing culture through artistic mediums like ceramic figurines.

Key words: *Ceramic, Bibelot, Figurine, Folkloric Clothes, Anatolia.*

1. GİRİŞ

Seramik sanatı tarihi boyunca pişmiş toprak heykelciklerle başlayan figür eğilimi hem biçimsel hem de içerik olarak çeşitli değişimlere uğramıştır. Bu sürecin başlangıcının en iyi temsillerini başta kültürel objeler olmak üzere Ana Tanrıça heykelcikleri, daha sonra oyuncaklar ve mezar hediyeleri gibi objeler

oluşturmaktadır. Söz konusu figüratif objeler tarihsel süreçte heykel, heykelcik, figürin ve oyuncak gibi çeşitli tanımlarla ifade edilmiştir. Endüstri Devrimi ile birlikte porselen endüstrisinin gelişimi, ürün skalasının genişlemesini beraberinde getirmiş, bu ürün çeşitliliğine biblolar da eklenmiştir.

Güncel Türkçe Sözlük'e göre "biblo"; "Çeşitli maddelerden yapılan heykel, vazo vb. zarif, küçük süs eşyası" olarak (TDK, t.y.), Turani'ye göre ise (1998, s. 23), "porselenden yapılan zarif, küçük heykel" olarak tanımlamıştır. Söz konusu tanımlara göre biblonun zarif ve küçük heykelcik formunda dekoratif objeler olduğu söylenebilir.

Ayrıntılı ve ince işçiliği ile fabrikalarda seri bir şekilde üretilen biblolar, içinde bulunduğu kültürün dönemine ait unsurları yansıtmış, tarihsel süreçte sosyo-kültürel anlatıların bir göstergesi olmuştur (Karakaya ve Öztürmen 2019, s. 24). Bibloların özellikle Avrupa'da üretimlerinin hızla yayıldığı, sofraları ve vitrinleri süsleyen objeler olarak toplumsal statüyü belirleyen bir simge haline dönüştüğü bilinmektedir.

Bu makalede Anadolu'da üretilen folklorik seramik biblolar incelenmiş ve seramik bibloların Anadolu folklorik giysilerle ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamı, Anadolu'da erken dönemlerden günümüze kadar yapılmış folklorik seramik biblo örnekler ve Alime Belleyci'nin Yüksek Lisans kapsamında hazırladığı "Anadolu Folklorik Bebekleri ve Seramik Biblo Olarak Uygulamaları" başlıklı tezindeki çalışmalarla sınırlı tutulmuştur. Çalışmanın amacı; seramik biblo geleneğinin Anadolu'daki serüveninin izini sürerek, folklorik giysili seramik biblo ürünlerinin durumunu tespit etmek, biblolar üzerinden folklorik ve kültürel unsurların göstergelerini ortaya koymaktır. Çalışmanın önemi kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel giyim kuşam unsurlarına dikkat çekmek ve biblolar aracılığı ile ilgili kültür alanına vurgu yapmaktır.

2. ANADOLU FOLKLORİK GİYSİLERİ

Güncel Türkçe Sözlük'te "folklorik" sözcüğü "halk bilimsel" anlamında "halk bilimi" ise "Bir ülkede yaşayan halkın kültür ürünlerini, sözlü edebiyatını, geleneklerini, törelerini, inançlarını, mutfağını, müziğini, oyunlarını, halk hekimliğini inceleyerek bunların birbirleriyle ilişkilerini belirten, kaynak, evrim, yayılım, değişim, etkileşim vb. sorunlarını çözmeye, sonuç, kural, kuram ve yasaları bulmaya çalışan bilim dalı, folklor, halkiyat" şeklinde açıklanmaktadır (TDK, t.y). Bu tanımdan hareketle folklorun insan yaşamına ilişkin tüm unsurları içinde barındırdığı görülmektedir.

Üzerimizde taşıdığımız giysi ve aksesuarlar iklim, inanç ve moda gibi faktörlerle folklorik giysi kültürünü oluşturmaktadır. Sıcak iklim coğrafyasında yaşayan insanlar kendilerini serin tutacak ince dokumalardan giysiler yapıp giyerlerken, soğuk iklimlerde yaşayan insanlar da kalın, yünlü kumaşlardan giysiler yaparak giyinmek zorunda kalmışlardır. Örneğin Türkiye'nin batı bölgesinde yaşayan insanların giyim kuşam kültürü ile Doğu'da yaşayanların giyim kuşam kültürleri birbirinden çok farklıdır. Yöresel kıyafetlerin ayırt edici unsurları arasında yörenin estetik anlayışı ile şekillenen desen, motif, dantel, oya ve aksesuarlar sayılırken dokumalardaki farklılıklar da diğer ayırt edici unsurdur. Örneğin; atlas, kadife, kutnu, çuha, bürümcük gibi. Bu malzemelerin hepsi temelde aynı işlevi görse de modelleri ve isimleri yörelere göre farklılık göstermektedir. Anadolu'da iç ve dış giyimlere çeşitli isimler verilmektedir. Yörelere göre değişen bu adlar arasında dış giyim kıyafetleri genellikle "göynek", (gömlek, içlik, işlik), "şalvar", "üçetek", "bindallı", "yelek", "cepken", "göğüslük" ve "önlük"tür. Ayağa giyilen giysiler olarak, "çorap", "yemeni" (ayakkabı), "nalın-takunya", "çarık" sayılabilir. Dış giysilerin birer parçası olan ve onları tamamlayan aksesuarlar da giysilerin yörelere göre ayırt edici unsurları arasındadır. Bu

unsurlar; “fes”, “tepelik”, “hotoz”, “kuşak”, “kemer”, “saç bağı”, “alınlık”, “yanak döven”, “hızma”, “gerdanlık”, “kolye”, “hamaylı” ve “muskalık” sayılabilir (Fikriyat, 2017).

Anadolu'nun birçok yöresinde geleneksel giysi kültürü çeşitlilik göstermektedir. Her yörenin kendine özgü bir giysi kültürü bulunmaktadır. Günümüzde bu giysiler bazı köylerde hala yaşatılırken daha çok halk oyunlarındaki ekiplerin üzerinde görülmekte ya da çoğu müze ve sandıklara kaldırılmış şekilde muhafaza edilmektedirler.

3. ANADOLU FOLKLORİK SERAMİK BİBLÖ TARİHİ

Neolitik Dönemden başlamak üzere Anadolu'da çeşitli amaçlar için üretilmiş figürlü objelerin varlığı bilinmektedir. Söz konusu buluntuların çıkarıldıkları kazı yerleri ile bağlantılı olarak yapıları'nın amacı belirlenebilmektedir. Bu objelerin adak, mezar hediyesi, oyuncak veya süs amaçlı olarak biçimlendirildiği tahmin edilmektedir. Özellikle çocuk ve bebek mezarlarında ortaya çıkan buluntular oyuncak olarak değerlendirilmektedir. Çocuk mezarları dışında tapınak ya da kutsal alanda bulunan bazı buluntuların da oyuncak olma ihtimali olabilmektedir (Aslan, 2019, s. 15). Bu buluntuların ilk örneklerini kült amaçlı yapılmış olduğu bilinen Ana Tanrıça figürleri oluşturmaktadır. Kazılarda ortaya çıkan Ana Tanrıça figürlerine daha çok tapınaklarda rastlanmış olup Anadolu'daki en güzel örnekleri Çatalhöyük ve Hacılar'da bulunmuştur. Söz konusu figürlerde çoğunlukla el, kol ve ayakların işlenmediği, genel olarak şişman olarak biçimlendirildiği, baş ve yüz kısımların ise değişik şekillerde ele alındığı; bazı figürlerin ayakta, bazı figürlerin oturur şekilde biçimlendirildiği görülmüştür. Bu figürlerin doğumu, yaşamı ve ölümü temsil ettikleri düşünülmektedir (Görsel 1).

Görsel 1: Pişmiş toprak kadın heykelciği, Burdur, Hacılar. Geç Neolitik Çağ/MÖ 6200- 5800. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi (Doğan Alparslan, 2020)

Neolitik Dönemden sonra Kalkolitik ve Tunç Çağı'nda da pişmiş toprak ürünlerin yanı sıra altın, bakır, demir ve tunç gibi malzemelerle figür geleneğinin devam ettiği görülmektedir. Anadolu'da Hitit, Frig, Urartu ve Lidya gibi büyük uygarlıklar dönemlerinde de Ana Tanrıça figürlerine sıklıkla rastlanmaktadır.

Ana Tanrıça figürlerinin yanı sıra figür geleneğine pişmiş toprak oyuncaklar da eklenmiştir. Bu bağlamda pişmiş toprak oyuncak bebeklerin ilk örneklerine M.Ö 3000 yıllarında Mısır'da rastlanmış olduğu belirtilmektedir. Antik Yunan ve Roma dönemlerinde de çeşitli malzemelerden yapılmış oyuncak bebek üretimlerinin yapıldığı bilinmektedir (Özcan, 2003, s. 168). Yunanistan'da bilinen insan figürlü örneklerin Geometrik Döneme tarihlenen Boeotia'da üretildiği anlaşılmıştır. Hellenistik Döneme değin üretilen bazı oyuncak bebeklerin uzuvlarının gövdeye bitişik şekilde biçimlendirildiği, ayrıca hareketli kol ve bacaklara sahip figürlerin de üretilmiş olduğu görülmektedir. Söz konusu pişmiş topraktan yapılmış bebeklerin hareketlerinin eklem yerlerine bağlanmış olan iplerle veya tellerle verilmiş olduğu anlaşılmıştır. Bu objelerin üretimi MÖ 5. yüzyılda ortaya çıkmıştır (Sevim ve Gönül, 2012, s. 24).

Anadolu'nun bazı bölgelerinde yakın coğrafya üretimlerinin etkileri de görülmektedir. Bunlara en güzel örnek Hellenistik Döneme ait Tanagra figürleri örnek gösterilebilir. Tanagra figürleri üretildikleri yerle kısıtlı kalmayıp, İtalya, Attika ve Anadolu'nun pek çok merkezinde ele geçmiştir. Söz konusu figürinler, Hellenistik Dönem koroplastik sanatının en popüler örnekleri arasında yer almaktadır. İsmi ilk olarak Boeotia'daki Tanagra mezarlarından alan söz konusu buluntular, zarif bir el emeğine dayalı olup şık ve genç kadınları temsil etmektedir. Şal biçimli kumaşa sarılmış olarak betimlenen kadın figürleri, anıtsal heykellerden korelerin görünümüne sahiptir. Bu stil özellikle Tanagra pişmiş toprak figürinlerinde MÖ 4. yüzyılın sonunda ve MÖ 3. yüzyılda sık karşılaşılr (Görsel 2). Figürler üzerinde genellikle khiton ve himation gibi drapeli giysiler bulunmaktadır (Doğan Gürbüzler, 2019, s. 116). Bunlara örnek olarak Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi koleksiyonundaki Antik Çağ terrakotta figürinleri gösterilebilir. Söz konusu figürler yapıldıkları dönem olan Hellen-Roma toplumlarındaki dini ve sosyal hayata dair önemli bilgiler sunmaktadır. Özellikle o dönemin kadınları için moda olan "Knidos" tipi saç şekli pişmiş toprak figürinlerde sıkça görülmektedir. Ortadan ikiye ayrılmış iki yana dalgalar halinde inen saçlar ensede gevşekçe topuz olarak tamamlanmıştır. O dönemlerde knidos saç modelinden başka "Salyangoz Kabuğu", "Lampadion Düğümlü" ve "Kavun Dilimli" saç modelleri de bulunmaktadır (Çokay Kepçe ve Özden Gerçekler, 2011, s. 24). Figürlerin üzerindeki drapeli khiton ve himation gibi giysilerden başka küpe, kolye ve yelpaze gibi aksesuarlar o dönemin kültürüne işaret etmektedir. Figürler gövdelerindeki hafif eğim ve başlarını yana büküşleri ile zarif görünüm sergilerler.

Görsel 2: Tanagra figürinleri (Kagan, 2017).

Yıldız ve Şakar'ın "Akhisar Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Figürin" adlı makalesinde Hellenistik ve Roma dönemlerine ait bir grup pişmiş toprak figürünü ikonografik açıdan tanrısal betimler, ölümlü figürler, hayvan figürleri ve hayvan betimli oyuncaklar olarak dört başlıkta sınıflandırılmaktadır. Tanrısal betimler grubunun Eros, Afrodit, Tykhe ve Psykhe gibi çoğu mitolojik kaynaklı figürler olduğu görülmektedir. Yıldız ve Şakar, giyim kuşam unsurlarını yansıtan günlük hayat içerisindeki betimlemeleri ve Tanagra figürinlerini ölümlü figürler grubu altında göstermiştir (2017, ss. 403-409).

Bizans Döneminde insan figürü kullanımı seramik dışında, çeşitli küçük sanat dallarında ve resim sanatında daha çok görülmektedir (Duran, 2007, s.172). Anadolu'da ilk figürlü objelerden sonra seramik biblo niteliğinde figürlü minyatür objelerin 12. yüzyıla tarihlendiği görülmektedir. Kazılar sonucunda ortaya çıkan Selçuklu Devri kadın erkek figürlerde üç temel pozisyonla karşılaşmaktadır. Bunlar; bağdaş kurup oturmuş figürler, ayakta olanlar ve at üstünde biner pozisyonundaki betimlemelerdir. Oturan figürlerde genellikle "Türk Oturuşu" adı verilen bağdaş şeklinde oturuş görülür (Okşul, 2019, ss.32-34). Lüks üretim olarak görülen figüratif seramik biblolar dışında Selçuklu Döneminde kırmızı kilden yapılan oyuncak türünden bibloların üretildiği de bilinmektedir. Söz konusu dönemde lüks ürün olarak tanımlanan seramik objeler genellikle saraya ve toplumun zengin kesimine yönelik üretilmiş, süs ve dekoratif amaca hizmet etmiş ürünlerdir. Selçuklu biblo ekolünde lüks üretimin sadece Keşan ve Rakka'da yürütüldüğü, Anadolu Selçuklu Devletinin Konya gibi büyük merkezlerinde de benzer üretimin yapılmış olduğu tahmin edilmektedir (Erdal, 2017, s. 164). Görsel 3'te yer alan kadın figürü bağdaş kurmuş şekilde oturmuş kucağında bebeğini emzirmektedir. Çekik gözleri ve yuvarlak yüzü ile Orta Asya'nın etnik unsurlarını yansıtmaktadır. Taç ve elbisesi kobalt mavisi sırlı olan figürün kıyafetinde geleneksel rumi motifleri yer almaktadır. Figürün yüzü, göğüs kısmı ve kucağında yer alan bebek figürü beyaz opak lüster sırlıdır. Yüz ve vücut ayrıntılarına boya ile çizgisel vurgu yapılmıştır.

Görsel 3: 12. yy. Bağdaş kurarak oturan bebek emziren kadın figürü, silisli beyaz çamur (Gefäßkeramik, t.y)

Yukarıdaki biblo ve folklor tanımlarından hareketle folklorik biblonun, ülkelerin geçmişten bugüne yaşam tarzlarının, geleneksel unsurlarının ve kılık kıyafetlerinin yansıtıldığı seramik, ahşap ve metal gibi

çeşitli malzemelerden yapılmış küçük ve üç boyutlu figürler olarak tanımlanabileceği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Anadolu folklorüne ilişkin biblolar geniş bir perspektifte incelendiğinde özellikle nitelikli porselen ürünlerin Avrupa’da üretilmiş olduğu görülmektedir.

Avrupa’da Endüstri Devrimi ile birlikte 18. yüzyıldan itibaren başta Almanya olmak üzere, Fransa ve Avusturya’da kurulan porselen fabrikaların üretimlerinin yaygınlaşması ürün çeşitliliğini artırmış bir lüks ve statü simgesi haline gelen biblolar da ürün skalasına eklenmiştir. Bu süreçte Avrupa’da Anadolu’ya ilişkin örneklerin varlığı da dikkat çekmektedir. Söz konusu örneklerin çoğunlukla Osmanlı giyim kuşam ve kültürel unsurlarını yansıttığı görülmüştür. Folklorik bibloların işlenmesine zemin hazırlayan gelişmenin “Türk Modası” olarak adlandırılan “Turquerie Akımı”nın varlığı ile etkisini gösterdiği anlaşılmaktadır. İlgili akım 18. yüzyılda özellikle güzel sanatlar, müzik ve edebiyat alanlarında kullanılan Fransızca bir terimdir. Terim, özellikle Türk motiflerinin ya da konularının ele alındığı sanat eseri ve eşyalar için karşılık bulmaktadır. Akım önce Fransa’da başlamış daha sonra diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Söz konusu hareketin başlangıcı 1721 yılında Osmanlı elçisi Yirmisekiz Mehmed Çelebi’nin Paris’e gerçekleştirdiği bir ziyaret sırasında dikkat çekmesiyle olmuştur. Söz konusu ziyarette elçilik heyeti ve muhafızlarının görkemli giyim-kuşamları ile şehre girişleri Parislileri çok etkilemiştir. 1740’ların başında ise Yirmisekiz Mehmed Çelebi’nin oğlu Said Efendi’nin Paris’e elçi olarak atanması, Fransızların bir defa daha Osmanlı’nın görkemine tanık olmalarına sebep olmuştur. Osmanlı Dönemine ait giyim kuşam kültürünün ele alındığı yağlı boya tabloların işlenmesi, iç mekân düzenlemelerinde Türk desenli halıların, nargile, divan, mücevher kakmalı kılıçların, İznik seramiklerinin kullanılması bu kültürün tanınmasına yol açmıştır. Sarayların iç mekanlarını İstanbul görüntülerini, boğaz manzaralarını, saray yaşamını yansıtan ve Osmanlı’ya ait daha pek çok konuyu ele alan tablolar süslemektedir. Bu akımın önemli bir parçasını da tabloların yanı sıra vitrinlerde, sehpalarda ve masalarda yer alan porselen biblo ve heykelcikler oluşturmaktaydı (Güngör, 2020, s. 770).

Avrupa’daki ilk porselen figürler, uzun yıllar bir statü ve lüks gösterisi olarak, yemek masalarının tatlı bölümünü süsleyen heykeller olarak kullanılmıştır. Avrupa’nın ileri gelen aileleri tarafından saraylarda, sofraya kültürünün saygın nesneleri olarak görülen söz konusu porselen biblolar, koleksiyon parçaları olarak değerlendirilmekteydi. Bu parçalar arasında Türk figürleri, koleksiyonların en değerli parçaları arasında yer almıştır. Bu geleneğin en önemli temsilcilerinden birisi heykeltıraş Johann Joachim Kändler’dir. Söz konusu geleneğin Kändler’in 1731’de Almanya’daki Meissen Fabrika’sına gelmesiyle birlikte başladığı bilinmektedir. Sanatçının çalıştığı fabrika 1740’lı yıllarda Türklerin porselen figürlerini yapan ilk fabrika olmuştur. Johann Joachim Kaendler (1706-1776) tarafından Türk giysileri içinde pek çok model tasvir edilmiştir. Bu gelenek Kaendler’in asistanı Johann Friedrich Eberlein’in çalışmalarında da devam etmiştir (Victoria and Albert Museum, 2009). Sonraki yıllarda tasarımcı olarak kuyumcu Johann Jacob Irminger, heykeltıraş Johann Benjamin Thomae, Paul Heerman ve Johann Joachim Kändler gibileri de üretimlere dahil olmuş, porselen sanatına özgü yeni formlar ve desenler yaratmışlardır (Güngör, 2020, s. 771).

Görsel 4’te Osmanlı İmparatorluğu saray mensuplarına ait bir çift biblo görülmektedir. Söz konusu biblolardan kadın figürü olan Johann Joachim Kaendler’e, erkek figürünün ise Peter Reinicke’e ait olduğu düşünülmektedir. Kadın biblo figürünün üst bedeninde uzun kollu iç giysisi, altında şalvarı, dış giyim olarak da çiçekli uzun yeleği belinde kuşağı bulunmaktadır. Figür, başındaki fesin üzerini örten başörtüsünü sağ eliyle, sol eli ile de eteğinin ucunu zarif bir şekilde tutmaktadır. Erkek figürün üstünde kenarları kürklü ceket, belindeki kalın kuşağı altında şalvarı ve başında mücevveze tipi kavuk bulunmaktadır. “Mücevveze kavuğu 17. yüzyılın ikinci yarısında kullanılmaya başlanmış olup devlet erkânının önde gelenleri tarafından giyilen tören serpuşlarındandır.” (Tural, 2018, s. 132). Söz konusu bibloların giysileri çiçekli desenlere sahip olup giysilerinin bazı yerlerinde altın yıldız

kullanılmıştır. Yüksek olmayan kaideler üzerinde ayakta duran biblolar, zarif ve hareketli duruşları ile uyum içindedirler. Bibloların üzerindeki şalvar, kuşak, yelek, kaftan, ayaklardaki çarık yanı sıra işlemeli parlak kumaş gibi kıyafetlerin görünümüne bakıldığında hepsinin Anadolu giysi kültürüne ait göstergeler olduğu anlaşılmaktadır. Bibloların ikisinin de farklı sanatçılar tarafından biçimlendirilmiş olmasına rağmen boyut, renk, desen ve dekorların uyumu ile bibloların ikisinin de aynı elden çıkmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu sanatçılar gibi Avrupa'daki başka fabrikaların üretimlerinde de benzer kompozisyonların varlığı bilinmektedir.

Görsel 4: “Bir Türk Çift” Peter Reinicke, Erkek figür: 17 cm.

Johann Joachim Kaendler, Kadın figür: 16,5 cm., Meissen, Yaklaşık 1740-1750 yılları (Dorotheum, t.y)

Yukardaki verilen örnekler dikkate alındığında Avrupa'da erken dönemlerde başlayan ve yaygın olan biblo geleneği Anadolu'da geç tarihlere dayanmakta ve daha az sayıdaki örneklere rastlanmaktadır. Anadolu'da geleneksel çini üretiminin yaygınlaşması ve sonrasında ürün yelpazesinin gelişmesiyle biblo örneklerinin ortaya çıktığı görülmüştür. Özellikle Kütahya'da bazı atölye ve fabrikaların üretimleri arasında özellikle çini ve seramik bünye olarak düşük dereceli fırınlanmış çeşitli biblolara rastlanmaktadır. Söz konusu ürünler incelendiğinde, seyyar satıcılar, balıkçı, oduncu, gibi, konularını günlük hayattan alan, çok renkli sıraltı ve sırüstü ürünler olduğu görülmektedir. Kütahya'da biblolarıyla tanınan en eski ustalar arasında başta Abdurrahman Özer, “Deli Mina” adında bir Rum, diğeri ise “Sarhoş Ahmet” lakabıyla bilinen ustalar örnek gösterilebilir (Bilgi, 2006, s. 23). 20. yüzyıl Türkiye'sinde seramik biblolar özellikle Kütahya'da ustaların keyifle ürettikleri ürünler arasında yer almaktadır. Bibloların kalıpla seri olarak üretilmekte olduğu ve formlar aynı olsa da dekor yapan ustanın zevkine bağlı olarak farklı motif ve renklerle bezenmiş olduğu bilinmektedir.

Görsel 5'te “Sarhoş Ahmet” tarafından yapılan bir zeybek biblosu yer almaktadır. Beyaz astarlı ve şeffaf sırlı, sıraltı tekniği uygulanmış bibloda, kobalt mavisi, açık yeşil, firuze, mor, toprak kırmızısı ve siyah renkler kullanılmıştır. Figür, üzeri çiçeklerle bezenmiş bir sandığın üzerine ayaklarını iki yana açarak oturmuş erkek figürüdür. Figürün üzerinde Batı Anadolu folklorik kıyafetleri bulunmaktadır. Başında, oylarla sarılmış bir fesi, üstünde kısa cepkeni, belinde geniş bir kuşak, dize kadar kısa şalvar, ayağında nakışlı çoraplar bulunmaktadır (Bilgi, 2006, s. 216). Ancak giysiler üzerinde desenler yeterince işlenmemiştir. Figürün elinde tuttuğu uzun tüfeği ile Anadolu yiğidi betimlemesi yansıtılmaya çalışılmıştır. Figürün yüz detaylarına önem verildiği ancak ellerde detaya girilmediği, ayakların küçük işlendiği görülmektedir. Ayrıca giysi ve kol ve bacaklara hacim verilmediği kıyafet unsurlarının renk ve desenlerle ayırt edildiği anlaşılmaktadır.

Görsel 5: Sarhoş Ahmet, “Zeybek”, 20. yy. başı, Kütahya, 28.4 cm. (Bilgi, 2006, s. 216)

Sanatçısı belli olmayan Görsel 6’daki “Efe” biblosu beyaz/krem renkli hamurlu, beyaz astarlı, şeffaf sırlı ve sır altına kırmızı kahve, firuze, siyah, mavi, yeşil ve sarı renkli dekorlu olup, konturları siyahtır. Figürün kaytan bıyıklı olduğu ve yüzünde tatlı bir tebessüm bulunduğu görülmektedir. Figür, sağ kolunu sağ bacağı üzerine koymuş, sol kolunu başını altına destek yaparak bir kayalık üzerine uzanmış efe figürüdür. Başındaki fesin üzerine sarılmış renkli yemenisi, desenli cepkeni, belindeki kuşağı, kısa şalvarı, dizine kadar çorapları ve iç göyneği ile Anadolu folklorunun giysi unsurlarını yansıtmaktadır (Gök, 2015, s. 247).

Görsel 6: Efe biblosu 20. yüzyılın ilk yarısı, Yüksek: 19 cm. (Gök, 2015, s. 247)

Görsel 7’de yer alan biblonun sanatçısı belli değildir. Biblo, yuvarlak kaide üzerinde duran omuzunda testi taşıyan köylü bir kadın figürüdür. Beyaz astarlı, şeffaf sıraltına kahverengimsi kırmızı, kobalt mavisi, firuze, yeşil, sarı ve siyah dekorludur. Figürün sol ayağı adım atmış şekilde öndedir. Sol omzuna koyduğu testi iki eliyle tutmaktadır. Figürün alt giysisinde üzerinde sıralı çiçek motifleri olduğu düşünülen firuze renkli şalvarı, üst kısmında ise mavi cepkeni bulunmaktadır. Cepkendeki motiflerin şalvarındaki motiflerle aynı olduğu görülmektedir. Benzer motif, omuzunda taşıdığı testi üzerinde de yer almaktadır (Gök, 2015, s. 250). Biblonun biçimlendirmesinin ve dekorlamasının amatörce yapıldığı görülmektedir.

Üzerindeki şalvarı, cepkeni ve başörtüsüyle geleneksel kıyafetler olduğu anlaşılan figürün hangi yöre giysileri taşıdığı bilinmemekle beraber Anadolu'nun pek çok yöresinde giyilen kıyafetlerden olduğu anlaşılmaktadır. Figürün yüz detaylarının ve diğer gövde unsurlarının net çalışılmadığı görülmektedir.

Görsel 7: Testili kadın biblosu, 20. yüzyılın ikinci yarısı, Yüksek: 17 cm. (Gök, 2015, s. 253).

İstanbul Yıldız Çini Porselen Fabrikası biblo üretimlerinin yapıldığı merkezler arasında yer almaktadır. Söz konusu fabrikada fonksiyonel objeler yanında az sayıda da olsa biblo örneklerine rastlanmaktadır. İşlenen temalar arasında folklorik giysiler içinde kadın, erkek figürleri ile saraylı ve halktan figürler bulunmaktadır. Görsel 8'deki biblo, Yıldız Porselen Çini Fabrikası'nda üretilmiş olan bir halk ozanı figürüdür. Figür, başında sarığı, üstünde gömleği, altında şalvarı ayağında çarıkları ile geleneksel Anadolu giysilerini yansıtmaktadır. Figür, elinde sazıyla, bir kayanın üzerine oturtulmuştur. Bağlama çalarken tasvir edilen figürün yüzünde ve ellerinde bazı detayların işlenmediği, sazın sapında bir orantısızlık olduğu görülmektedir (Belleyici, 2020, s. 50).

Görsel 8: Halk ozanı, Yıldız Çini Porselen Fabrikası, 4 x 4 x 12 cm., 1040°C, (Ulukütük, 2010, s. 78).

4. FOLKLORİK GİYSİLİ SERAMİK BİBLOLAR

Bu başlık altında Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Alime Belleyci'nin "Anadolu Folklorik Bebekleri ve Seramik Biblo Olarak Uygulamaları" başlıklı tezi kapsamında ortaya koymuş olduğu çalışmalardan bazıları ele alınmıştır. Tez kapsamında Belleyci'nin Türkiye'deki 7 coğrafi bölgeden seçtiği 15 yöreye ait folklorik bebeklerden yola çıkarak biçimlendirdiği biblolar arasından 6'sına burada yer verilmiştir. Bunlar, Ankara, Ardahan, Bursa, Çanakkale, Tokat ve Yozgat'tır.

4.1. Ankara İli Beypazarı İlçesi Folklorik Giysili Biblo

Görsel 9'da Ankara ili Beypazarı ilçesi folklorik kadın giysisi yer almaktadır. Beypazarı'nda kadın giysileri Osmanlı saray giysilerini andırmaktadır. Beypazarı'nda geleneksel kadın giysileri günlük ve düğün olarak ikiye ayrılır. Günlük giysilerde "don" adını verdikleri geniş paçalı şalvar, üst bedene işlik, üstüne ceket, giyerler. Başlarına basmadan yapılmış "bürgü" denilen büyük başörtüsü örterler. Beypazarı ilçesinde bürgüler ipekli el dokumalarından yapılmaktadır. Günümüzde de bu dokuma halen ilçede sürdürülmektedir. Kadınlar düğünlerde "bindallı" "ağıçalık", "kuyruklu", "bindallı şalvar", "bindallı maksi elbise", "kuyruklu şalvar" gibi kıyafetler kullanırlar. Bu giysileri "inci", "beşibiryerde", "bilezik", "kolye", "küpe", "sıra altınlar", "tılsım", "iğne", altın veya gümüş kemer gibi aksesuarlarla tamamlarlar. Başlarındaki fesin üstüne mermerşahi adı verilen kumaş üzerine metal iplikle işlenmiş çevre olarak bilinen kare şeklinde başörtüsü örterler (Bahar, 2013, s. 144).

Görsel 9: Ankara Beypazarı folklorik giysili kadın (Folklor. Gen. Tr., 2009)

Görsel 10'da Ankara Beypazarı kadın kıyafetini yansıtan seramik biblo figürü yer almaktadır. Biblo üzerindeki giysi desenlerinin sıralı tekniği ile yapıldığı görülmektedir. Figürün üzerinde "Ağıçalık" olarak isimlendirilen kısa şalvar bulunmaktadır. Figürün eline zarif bir hareket verilmiştir. Başındaki işlemeli fes üzerine yazması omuzlarını örtecek şekilde, arkaya serbestçe bırakılmıştır. Fesin ve yazmanın

işlemelerinde altın dekor ile yöresel işlemler betimlenmiştir. Üst bedeninde göyneği, üzerine de cepkeni bulunmaktadır. Cepkenin üzerindeki işlemleri, boynundaki altın kolyesi ve belindeki altın kemeri altın yıldız dekorludur. Ayağında beyaz uzun çorapları ve işlemeli terliği ile figürün kıyafetlerinde yöresel unsurların betimlendiği görülmektedir (Belleyici, 2020, s. 118).

Görsel 10: Alime Belleyici, “Ankara Biblo Bebek” Döküm ve el ile şekillendirme, Sıraltı dekor 1150°C, Altın yıldız 730 °C, 10x27,5 cm., 2019 (Belleyici, 2020, s. 118)

4.2. Ardahan İli Damal İlçesi Folklorik Giysili Biblo

Görsel 11’de Ardahan ili Damal ilçesi folklorik giysili kadını yer almaktadır. Yöre kıyafetleri incelendiğinde altta şalvar, üstte kutnu ve kadife kumaştan iki tane üçetek, göğüs kısmında boncuk işi ile dikkati çeken göğüslükten oluşmaktadır. Göğüslüğü koyu renkli kumaştan yapılmış olanı yaşlı kadınlar tarafından tercih edilmekte, tamamen boncuktan yapılmış olanları da genç kadınlar giymektedir. Baş süslemesi, başlık (terlik) ve üzerine sarılan renkli yağlıklar ile altın para ve boncuk örme süslemelerden oluşmaktadır. Başlığın üstünde, keten denilen kenarı renkli boncuklarla süslenmiş beyaz örtü yer almaktadır. Kadınlar, kollarına kadifeden yapılmış kolçaklar giyer, önlerine dikdörtgen şeklinde kanaviçe işlemeli önlük takarlar. Ayaklarına çeşitli renklerde yünden örülmüş çorap giyerler (Sakin, 2016, s. 195).

Görsel 11: Ardahan ili Damal ilçesi folklorik giysili kadın (Gürlek, t.y.a)

Görsel 12’de Ardahan ili Damal ilçesi geleneksel giysili biblo figürü yer almaktadır. Figürün üzerindeki kıyafetler incelendiğinde folklorik giysilerin birebir yansıtılmaya çalışılmış olduğu ve üzerindeki giysilerden evli kadın kıyafeti olduğu anlaşılmaktadır. Figürün üstünde bulunan üçeteğin etek uçları arkaya toplanmıştır. Ayrıca boncuklarla işlenmiş önlüğü ve ön bezinin kanaviçe işlemelerinin en ince ayrıntısına kadar betimlenmiş olduğu görülmektedir. Figürün başında keten denilen kenarı renkli boncuklu işlenmiş beyaz örtü yer almaktadır. Söz konusu beyaz örtünün etrafına boncuklu püskül şeklinde betimlenen dekorlar çalışılmıştır. Önünde dikdörtgen şeklinde üzerinde kanaviçe işlemeli koyu renkli önlüğü görülmektedir. Ayaklarında çeşitli renklerde yünden örülü desenli çorapları ve lastik ayakkabıları betimlenmiştir (Belleyici, 2020, ss. 119-120).

Görsel 12: Alime Belleyici, “Ardahan Damal Biblo Bebek” Döküm ve el ile şekillendirme, Sıraltı dekor 1150°C, Altın yıldız 730 °C, 10x28 cm., 2019
(Belleyici, 2020, s. 120)

4.3. Bursa İli Keles İlçesi Folklorik Giysili Biblo

Görsel 13’te Bursa ili Keles ilçesi geleneksel giysili kadını yer almaktadır. Kadının kıyafetindeki parçalar “paça” (şalvar), “telli” (elbise), “kapaklı” (göğüslük ismi verilen, kolsuz ve kare yakalı giysidir. Ön kısım tamamen yörede “iğne bindirmesi” ismi verilen zikzak motifler ile süslenmektedir), “üçetek”, “kuşak” (acem şalı), “güdük” (kısa ceket), “peşkir” (önlük), “çizge” (peşkiri tutturmak için kullanılan kemer), “çember” (fesin üzerine örtülen oyalı tülbent), “ikisi bir yerde çember”, (çemberin üstüne örtülen dikdörtgen biçimli kenarları oyalı örtü), bunların dışında fes ve çorap giysiyi tamamlayan diğer parçalardır. Üçeteğin arka etek kısmı tamamen iğne bindirmesi ismi verilen zikzak motifler ile süslü sutaşıyla bezenmektedir (Begiç, 2015, ss. 113-119). Şalvarın bilekten yukarıya doğru olan kısmı nakışlıdır. Söz konusu işlemeli şalvarın paçaları, üçeteğin yan yırtmaçlarından görülür. Göyneğin ön yırtmaç, yaka kenarları ve etek uçları işlidir. Yaka ve kol ağızları iğne oyalıdır. Etek ucunda tığ ile yapılmış dantel vardır. Dik yakalı olan göyneğin nakışları arasına renkli püsküller takılır (Sakin, 2016, s. 195). Ayaklara yünden yapılmış desenli çorap giyilir.

Görsel 13: Bursa yöresi folklorik kadın kıyafeti (Folklor. Gen. Tr., 2023)

Görsel 14’te Bursa ilinin folklorik kadın kıyafetli biblosu yer almaktadır. Söz konusu yörenin kıyafetleri incelendiğinde başında fes ve onun üzerine yazma bulunmaktadır. Üstünde uzun elbisesi, onun üstüne kısa ceket, önünde önlük ayaklarında ise işlemeli çorapları bulunmaktadır. Figür yere oturur biçimde, ellerini sağ dizinin üzerinde birleştirilmiş başı hafif yana eğik bir şekilde biçimlendirilmiştir. Bursa yöresi kıyafetlerinde olduğu gibi başındaki çemberinde, kısa ceketinde ve peşkirinde (önlük) koyu renkler kullanılmıştır. Figürün başında yer alan fesin ön kısmındaki motiflerin altın dekor ile yapıldığı anlaşılmaktadır (Belleyici, 2020, s.122).

Görsel 14: Alime Belleyici, “Bursa-Keles Biblo Bebeği”, Döküm ve el ile şekillendirme, 1050°C, Altın yaldız 730 °C, 10x14x15 cm., 2019 (Belleyici, 2020, s. 122)

4.4. Çanakkale ili Biga İlçesi Folklorik Giysili Biblo

Görsel 15'te Çanakkale ili geleneksel kadın giyimi görülmektedir. Söz konusu yörede kadınlar başlarına yünden yapılmış etrafı pullarla ve küçük boncuklarla işlenmiş örtü takmaktadırlar. Özellikle Biga ilçesinde kadınların başlarındaki örtüler diğer ilçelerden ayrılır. Söz konusu örtü, dokuma pamuk veya yünden yapılmış olup ortası beyaz, kenarları kırmızı "Kapri" adını verdikleri bir başörtüsüdür. Arzuya göre etrafına çeşitli renklerden püsküller yapılır. Bu örtü gümüş işlemeli olup, tepeliğin üzerine serbest bırakılmaktadır. Üst bedene, bürümcükten yapılan iç göynek giyilir. Uzun kollu ve yakasız olan bu göynek ayak bileklerine kadar uzanır. Göyneğin bele kadar olan kısmı işlemeli ve beyaz renktedir. Etek kısmı ise kırmızı kök boyadan yapılmış dokuma kumaştır. Etek uçlarının boncuklarla ve kökboyası iplerle işlemeleri vardır. Paçaları lastikli olan şalvar özellikle dokuma kumaştan yapılmaktadır. Aynı şekilde özel el tezgâhlarında dokunan üçetek, küçük pullarla ve renkli iplerle işlenmektedir. Üçeteğin kolları yırtmaçlı olup, boyun ve etek kenarları siyah kaytandan (pamuk veya ipekten sicim) işlemesi yapılmaktadır. Üçeteğin kumaşından yapılan cepken kısa ve bel üstündedir. "Arkalaç" üçgen katlanarak arkada kalça üzerine gelecek şekilde bele bağlanmaktadır. Arkalacın üzeri firkete iğnesi ve boncuklarla işlenmektedir. Söz konusu arkalacın etrafı da boncuklarla ve püsküllerle süslenerek kullanılmaktadır. Kenarları işlemeli, dikdörtgen ve kareli olan önlüğün üzerine kemer takılmaktadır. Ayaklara yünden yapılan desenli çorap ve deriden yapılan yemeni giyilmektedir (Demirtaş, 1996, ss. 42-48).

Görsel 15: Çanakkale yöresi folklorik kadın kıyafeti (Gürlek, t.y.b)

Görsel 16'da Çanakkale ilinin folklorik kıyafetli kadın biblosu yer almaktadır. Biblo figürü, yuvarlak bir kaide üzerinde frontal olarak ayakta durmaktadır. Çok renkli sıraltı tekniğiyle ilgili yörenin giysileri figür üzerinde gösterilmiştir. Figürün başındaki feste altın yıldız ile pul ve boncuk betimlemesi yapılmıştır. Fesin üzerine kenarları püsküllü, kenarları kırmızı çizgili, beyaz renkli yazması serbestçe bırakılmıştır. Cepkeni çok renkli ve işlemeli olup, göyneğin üzerine giydirilmiştir. Üçeteği ve önünde kırmızı kareli, işlemeli önlüğü yapıлып beline yandan üçgen şeklinde püsküllü ve işlemeli kuşak bağlanmıştır. Ayağında desenli çorabı ile siyah renkli ayakkabısı betimlenmiştir (Belleyici, 2020, s. 123).

Görsel 16: Alime Belleyici, “Çanakkale Biblo Bebeği”, Döküm ve el ile şekillendirme, 1050 °C, Altın yıldız 730 °C, 10x28 cm., 2019 (Belleyici, 2020, s. 124)

4.5. Tokat İli Folklorik Giysili Biblo

Görsel 17’de Tokat ili folklorik giysili kadın yer almaktadır. Üzerindeki belli başlı giysiler; baş kısmında, “başörtü”, “başlık şapka” (fes), “saç bağı”, üst bedende, “iç saya”, “dış saya” (üçetek), “göynek”, “şalvar”, “kemer kuşak”, “şal önlük” (önlük), “arkalık”, “boncuklu bel bağı”, ayaklarda çorap ve çarıktır. Bayanlar çoğunlukla başlarına fes, üzerine elma desenli yazma örterler. Yazmanın altında fesin arkasına tutturularak bele kadar sarkıtılan saç bağı denilen süslü takı kullanırlar. Saç bağı, çeşitli irilikte renkli boncuklarla yün bağcıkların uzun şeritler halinde birden fazla sayıda bir araya getirilmesiyle oluşturulur. Kadınlar içlik olarak göynek (iç saya) onun üstüne boydan üzeri etamin işli nakışlı beyaz elbise yani dış saya (üçetek) giyer, yakalarına gerdanlık takarlar. Kollarında renkli püsküller olan giysinin üzerine boncuk işlemeleri olan siyah önlük takarlar. Alt bedene kutnu kumaştan, ipek satenden, pazenden veya patiskadan dikilmiş şalvar giyerler. Şalvar geniş olup ağı yukarıdadır. Elbisenin üstüne beli çevreleyen bir kat sarılarak takılan, deriden, çuhadan kumaştan veya madenden yapılmış kuşak, yine elbisenin üzerine renkli ipliklerle geometrik desenler yapılmış önlük bağlarlar. Elbisenin arkasına ise sarı kırmızı, beyaz kırmızı veya sarı beyaz çizgili, saçakları 40-50 cm. uzunluğunda mavi boncuklarla süslü yünden yapılmış saçaklı arkalık takarlar. Tuzluk, tarlada çalışılmaya giden kadınların içine yemeklik tuzunu koyup omzuna taktığı 18- 20 cm şeklindeki şal dokumadan veya sık dokulu yün örgüden yapılan ön yüzü nakış ve boncuklarla süslü bir torbadır (Özus ve diğerleri, 2016, ss. 208-210).

Görsel 17: Tokat yöresi folklorik kıyafet (Dilek Textil, t.y.)

Görsel 18’de yer alan Tokat yöresi folklorik giysili bibloda ilin geleneksel folklorik giysileri yansıtılmıştır. Biblo figürünün başında fes, fesin üzerinde elma desenli yazması, üst bedeninde dış sayası ve şalvarı bulunmaktadır. Figürün üzerinde boydan üzeri etamin nakışlı beyaz elbisesi betimlenmiştir. Kollarında ve kruvaze yakasında renkli püsküller yer almaktadır. Elbisenin önünde bele bağlı siyah renkten boncuk işlemeli önlüğü biçimlendirilmiştir. Arka kısmında arkılığı ve boncuklu bel bağı tasvir edilmiştir. Ayaklarında ise desenli çorabı ve çarığı bulunmaktadır (Belleyici, 2020, s. 132).

Görsel 18: Alime Belleyici, “Tokat Biblo Bebeği”, Döküm ve el ile şekillendirme, Sıraltı dekor, 1150 °C, Altın yıldız 730 °C, 10x28 cm., 2019 (Belleyici, 2020, s. 133)

4.6. Yozgat İli Folklorik Giysili Biblo

Görsel 19’da Yozgat ili geleneksel giysili kadını yer almaktadır. Geleneksel giysilerde kadınlar başlarına kırmızı ve bordo renkte yünden veya keçeden yapılan keçe külah adı verilen bir fes giyerler. Fesin alın kısmına denk gelecek şekilde çeşitli madenlerden yapılan boncuk işlemeli tepelik adı verilen aksesuarlar takarlar. Fesin üzerine de tülbent, yazma veya kıvrak adı verilen baş örtüsü örterler. Kadınlar üçteğın altına pamuklu, keten veya saten kumaştan yapılmış beyaz ve krem rengi tonlarında gömlek giyerler. Yörede kullanılan gömlek, dik yakalı olup arkadan düğmelidir. Üçteğın altına geniş ağılı, ipek satenden, kutnu kumaştan veya basma kumaştan şalvar giyerler. Bu giysilerin üzerine kutnu veya kadife kumaştan dikilmiş yanları yırtmaçlı üçetek kullanırlar. Üçteğın kenarları çoğunlukla süslüdür ve süsleme malzemeleri değişiklik göstermektedir. Üçetek üzerine kadife yada yün dokumadan önlük bağlarlar. Kadife önlüğün üzerine su taşı ve renkli kumaşlarla applike süslemeler bulunur. Yün dokuma önlüklerde de renkli ipliklerle desenler işlenmiştir. Önlüğün ve üçteğın üzerine renkli yün ipliklerden dokunan kare biçiminde bir şal kuşak bağlanır. Ayaklarına çarık veya yemeni gibi ayakkabı giyerler. Kollara bilezik, bele altın gümüş veya bakırdan kemer, boyuna hamaylı adı verilen muska şeklinde aksesuarlar takarlar (Ay ve Bakır, 2008, s. 312- 315).

Görsel 19: Yozgat yöresel kıyafeti (Dilek Tekstil ty.)

Görsel 20’de yer alan biblo figürü bir kaide üzerine oturtulmuştur. Figürün başında ön kısmı işlemeli fesi bulunmaktadır. Fesin üzerine ise beyaz başörtüsü bağlanmıştır. Üçteğı ve önündeki su taşı betimlenmiş önlüğü yer almaktadır. Giysi üzerinde geleneksel kumaş desenleri ve renkleri yansıtıldığı görülmektedir. Fesin tepelik kısmında dizi altınlar ve kıyafetin bazı yerlerinde altın yıldız dekorlar göze çarpmaktadır. Üçteğın altında şalvar ve ayaklarında lastik ayakkabılar betimlenmiştir (Belleyici, 2020, s. 134).

Görsel 20: Alime Belleyci, “Yozgat biblo bebeği” Döküm ve el ile şekillendirme, Sıraltı dekor, 1150 °C, Altın yaldız 730 °C, 8x10x22 cm., 2019 (Belleyci, 2020, s. 135)

5. SONUÇ

Seramik sanatına ilişkin figürlü objelerin ilk örneklerinin kült objesi, sonraki dönemlerde mezar hediyesi, oyuncak ve süs objesi olarak var olduğu görülmüştür. Başlangıçta inançların parçası olarak ana tanrıça biçiminde üretilen figürlerin günümüze gelinceye kadar geleneklerin rolü ile değişkenlik ve çeşitlilik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anadolu’da figürlü objelerin amaçlarına bağlı olarak dört başlık altında toplandığı görülmüştür. Bunlar; kült objesi olarak biçimlendirilen ana tanrıçalar ve mitoloji kaynaklı tanrısal figürler, günlük yaşamı konu alan dekoratif ve süs eşyası olan figürler, oyuncak olarak üretilen objeler ve hayvan figürleri olarak şekillendirilen ürünlerdir.

Folklorik unsurların en başarılı örneklerinin Endüstri Devrimi ile birlikte Avrupa’da kurulan porselen fabrikalarıyla yaygınlık kazandığı ve ürünlerin pek çoğunun bu fabrikalarda üretilmiş mükemmel örnekler olduğu görülmüştür. Anadolu’nun yakın coğrafi ülkeler ile olan temasından dolayı Anadolu’da figürlü objelerin çeşitlendiği ve zenginleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunlar arasında özellikle Anadolu’nun batısında Yunan etkisi net bir şekilde ayırt edilir. Anadolu’da biblo geleneğinin ilk örneklerinin 12. yüzyılda Selçuklu Dönemi’nde üretildiği anlaşılmıştır. Figür yasağından dolayı biblo geleneğinin Avrupa’ya kıyasla Anadolu’da daha yavaş ilerlediği görülmüştür. Osmanlı Dönemine tarihlenen çoğu başarılı örneklerin Avrupa merkezli üretimler olduğu anlaşılmıştır. Cumhuriyet Dönemi’ne geldiğinde ise daha amatör biçimlendirmelerle karşılaşmıştır. Söz konusu bibloların çoğunlukla çini ve seramik ürünler olduğu, sır altı dekor ile renklendirildiği hem form açısından hem de dekorların uygulandığı bakımından ayrıntıya girilmemiş olduğu kol ve bacak gibi uzuvların gövdeye bitişik olduğu, kıyafetlerin konturlarla ve dekor ile verilmeye çalışıldığı görülmüştür.

Araştırma kapsamında ele alınan örnekler arasında “Anadolu Folklorik Bebekleri ve Seramik Biblo Olarak Uygulamaları” başlıklı tez çalışması kapsamında üretilen folklorik bebeklerden ilham alınarak

tasarlanan altı yörenin folklorik bibloları incelendiğinde, ilgili yörelerin kıyafetlerinin ve ayırt edici özelliklerinin biblolar üzerinde yansıtıldığı görülmüştür. Anadolu'da geleneksel giysilerin yörelere göre farklılıklar taşısa da genellikle tüm bölgelerde ortak giysi unsurlarına sahip olduğu görülmüştür. Bunlar; fes, fesin üzerinde bir başörtüsü, üçetek, şalvar ve önlük sayılabilir.

Sonuç olarak Anadolu'da üretilen seramik bibloların 12. yüzyıldan başlamak üzere 20. yüzyıla gelinceye kadar folklorik unsurları yansıtma amacıyla üretilip üretilmediği bilinmemekle beraber, söz konusu figürlerin içinde bulunduğu dönemin folklorunu da yansıttığı anlaşılmıştır. Ayrıntılı işçilikleriyle folklorik unsurları yansıtma amacıyla üretilmiş porselen biblo örneklerinin Avrupa kaynaklı olduğu, günümüz Türkiye'sinde üretilenlerin Avrupa ile kıyaslandığında hayli geride olduğu söylenebilir. Bu tespite bağlı olarak, geleneksel giyim kuşam kültürünün figürler aracılığı ile belgelenmesi, kaliteli ve ince işçilikle üretim yapılması biblo üretimlerinin yaygınlaşması hem kültür hem de sanat alanına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Aslan, A. (2019). *Erken Tunç Çağı Batı Anadolu'da Oyuncaklar* [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Arkeoloji Programı].

Ay G., & Bakır, S. (2008). *Giysileri Koruyup-Yaşatmada Standartlık; Yozgat Yöresi Kadın Giyimi Teknik ve Kalıp Çizimlerinin Örnek Çalışması*. (M. T. Koçkar Ed.). Halk Kültürü'nde Giyim-Kuşam ve Süslenme Sempozyumu. https://www.academia.edu/28302562/Halk_K%C3%BClt%C3%BCr%C3%BCnde_Giyim_Ku%C5%9Fam_ve_S%C3%BCslenme_Sempozyumu_Bildirileri_Kitab%C4%B1_Edit%C3%B6r_M_Tekin_KO%C3%87KAR_2008.

Bahar, T. (2013). Beypazarı'nda Geleneksel Kadın Giyim Kuşamında İşlemeli Başörtüleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, ART-E* Kasım-Aralık (12), 139-152. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/193444>

Begiç, H. N. (2015). Kadın Girişimciliğinde Alternatif Bir Üretim: Geleneksel Giysili Keles Yöresi Yapma Bebekleri. *İdil Dergisi*, 4 (16), 107-124.

<https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1428043695.pdf>

Belleyici, A. (2020). *Anadolu Folklorik Bebekleri ve Seramik Biblo Olarak Uygulamaları* [Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Bilgi, H. (2006). *Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, Kutahya Çini ve Seramikleri*. Pera Müzesi Yayın <https://www.peramuzesi.org.tr/images/pdf/dijital-kitaplar/Kutahya-CiniveSeramikleri>

ÇokayKepçeS., ÖzdenGerçekS. (2011). *Kilden Suretler - Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Antik Çağ Terrakotta Figürinleri*. Sadberk Hanım Müzesi. <https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/muze/tarihce>

Demirtaş, M. S. Ş. (1996). *Çanakkale ve Gelibolu Yöresi Kadın-Erkek Kıyafetlerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]

Dilek Tekstil (t.y.). *Yozgat Yöresel Kıyafetleri*. <http://www.dilekisleme.com/folklor-kostumleri/yozyat-yoresel-kiyafetleri>

Dilek Tekstil (t.y.). *Tokat Yöresel Kıyafetleri*.

https://www.dilektextil.com/urun_detaylar.asp?baslik=Tokat%20Y%F6resel%20K%FDyafeti&kategoriler=10&isimler=FOLKLOR+KOST%C3%9CMLER%C4%B0&urun_kodu=720

Doğan Gürbüz, E. (2019). Pişmiş Toprak Figürinler ve Anıtsal Heykeller: Bağımsız Mı Takipçi Mi. *CEDRUS The Journal of MCRI, Cedrus VII, 299-331*. http://www.mediterra.org/wp-content/uploads/CDR_Jun2019_299to331.pdf

Doğan Alparslan, M. (2020 Ağustos 07). *Hititlerde Kadın*. Aktüel Arkeoloji. https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/arkeoloji/hititlerde-kadin#google_vignette

Dorotheum (2023 Mayıs 02). *A Turkish Couple from the Ethnic Groups Series, Meissen c. 1740-1750*, <https://www.dorotheum.com/cz/l/8511550/>

Duran, Ö. (2007). *Çinili Köşk Koleksiyonu'nda Figürlü Seramikler* [Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü].

Erdal, O. (2017). *Selçuklu Silisli Seramik Biblo Geleneğinin Sanatsal Tasarım Açısından Değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Fikriyat (2017 Aralık 19). *Anadolu'nun Geleneksel Giysileri*. <https://www.fikriyat.com/kultur-sanat/2017/12/19/anadolunun-geleneksel-giysileri>

Folklor. Gen. Tr. (2009 Nisan 04). *Ankara Yöresi Giysileri*. <https://www.folklor.gen.tr/halkgiysileri/ankara-yoresi-giysileri.html>

Folklor. Gen. Tr. (2009 Nisan 07). *Bursa Yöresi Giysileri*. <https://www.folklor.gen.tr/halk-giysileri/bursa-yoresi-giysileri.html>

Gefäßkeramik (t.y.). Staatliche Museen zu Berlin <https://recherche.smb.museum/detail/1523734>

Gök, S. (2015). Kütahya Çini ve Seramikleri, Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu, *Pera Müzesi Yayını 77*, <https://www.peramuzesi.org.tr/images/pdf/dijital-kitaplar/kutahya-cini-ve-seramikleri2.pdf>

Güngör, M. C. (2020). 18. Yüzyıl Avrupa Porselenlerinde Osmanlı Figürleri. *İdil*, 69. 769–778. <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1591363159.pdf>

Gürlek (t.y.a). *Ardahan Kız-1* <https://gurlekmilli.com/urun-kategori/yetiskin-yoresel-kostumler/ardahan/>

Gürlek (t.y.b). *Çanakkale Kız –2 Pomak*. <https://gurlekmilli.com/urun/canakkale-kiz-2-pomak/>

Kagan, D. (2017 January 27). *Athens vs. Sparta: The Peloponnesian War*. Brewminate: A Bold Blend of News and Ideas. <https://brewminate.com/athens-vs-sparta-the-peloponnesian-war/>

Karakaya, B. ve Öztürmen, M. E. (2019). Porselen Bibloda Kolaj ve Asambalaj. *Journal Of Interdisciplinary And Intercultural Art*, 4 (9), 24-26. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1417350>

Sevim, C., Gönül, E. (2012). Tarihsel Süreç İçerisinde Oyunağın Gelişimi ve Seramik Oyuncaklar, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(2), 23-40.

<https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/1827/makale.pdf?sequence=1>

Sakin, N. (2016). Türkiye’de Geleneksel Kıyafetlerin Yaşatılmasında Folklorik Yapma Bebekler, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*. 11(18), 177-202. <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=9814>

Ulukütük, M. E. (2010). *Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Biblolar* [Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Okşul, J. (2019). *Anadolu Selçuklu Çini Sanatında Kullanılan İnsan Figürlerinin Araştırılması ve Günümüze Yönelik Yeni Tasarım Önerileri* [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü].

Özcan, A. (2003). Antik Çağda Pişmiş Toprak Oyuncaklar, 3. *Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu* 166-172. Eskişehir <https://pismistoprak.tepebasi.bel.tr/bildiriler/bildiri3.pdf>

Özus, E. E., Erden, F., Tufan, M. (2016). Tokat Geleneksel Kadın Giysileri. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 2 (1), 205-218. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/253533>

TDK <https://sozluk.gov.tr/>

Turani, A. (1998). Sanat Terimleri Sözlüğü. (7.Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi

Tural, T. (2018). *17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Giyim Kültürüne Batı Giyim Kültürünün Etkileri* [Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Victoria and Albert Museum. (2009). *Figure*. <https://collections.vam.ac.uk/item/O333305/figure-eberlein-johann-friedrich/>

Yıldız, V., Şakar, G. (2017). Akhisar Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Pişmiş Toprak Figürin. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (1), 397-430. Doi: 10.18026/cbayarsos.298124